

POLITICA PETROLULUI ȘI RELAȚIILE ROMÂNNO-BRITANICE OIL POLICY AND ROMANIAN-BRITISH RELATIONS

Maria Gabriela Necula*

Abstract

Romanian oil industry has gone through significant changes over the XIXth and XXth centuries. With the development of internal combustion engine, oil has become increasingly important. The great powers compete in the conquest of new oil fields after the World War I. Romania with significant oil fields, attracted the attention of major powers, like the United Kingdom, France or the USA who wanted to obtain oil fields in the Romanian Kingdom. The evolution of petroleum industry is related to foreign capitals invested by western countries. There were times when the Romanian political class wanted a restriction for foreign capital, and the Mining Law from 1924 tried to give priority to Romanian capital. But the great powers were against the law from the beginning.

Keywords: oil fields, Mining Law, Great Britain, Romania, Paris Peace Conference.

Industria petrolieră românească a trecut prin schimbări importante de-a lungul secolelor XIX-XX, ajungând să prezinte un real interes pentru statele Europei Occidentale, deși la sfârșitul secolului al XIX-lea exploatarea acestui zăcămint nu era realizată la cotele la care s-a ajuns în secolul al XX-lea. Importanța petrolului crește considerabil la începutul secolului al XX-lea, iar după încheierea Primului Război Mondial, statele devin conștiente de rolul acestuia în economia internațională, motiv pentru care a avut loc o ciocnire de interese între marile trusturi petroliere internaționale în vederea obținerii rezervelor de petrol din lume¹.

România era una dintre țările europene cu un potențial petrolier mare, reprezentând interes pentru marile companii internaționale, inclusiv pentru cele britanice, încă de la mijlocul secolului al XIX-lea. La producția de petrol, statul român ocupa în 1922 locul 6 în lume, iar această producție reprezenta 1,2% din cea mondială, capitalul investit în industria petrolieră românească aducând profit investitorilor².

* Muzeograf, Secția Relații Publice.

¹ Gheorghe Buzatu, *România și trusturile petroliere internaționale până la 1929*, Iași, Editura Junimea, 1981, p. 16.

² A.M.A.E., *Fond Londra*, vol. 149, apud Marusia Cîrstea, *Relațiile economice româno-britanice (1919-1939 Studii și documente)*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2013, p. 117.

Inițial, exploatarea petrolului din țară era destinată unei utilizări locale, precum rafinările primitive din perioada 1840-1845 din Comănești-Moldova, mai apoi trecându-se la sisteme mai moderne de distilare în zona Ploieștilor³. Exploatarea se făcea din puțuri de adâncimi mici între 70-300 de metri din cauza lipsei de cerere. Cererea de produse distilate a crescut în momentul apariției motorului cu combustie internă. Motoarele stabile și automobilele se dezvoltă în același timp cu industria petrolului, astfel de la 4 milioane de tone în 1880 se ajunge la 20 milioane de tone în 1901 și 58 milioane de tone în 1913⁴.

Primele reglementări scrise referitoare la petrol au apărut în secolul al XIX-lea, semn că în spațiul românesc nu se acordase atenție prea mare acestui produs⁵. Abia în 1924, Legea minelor reglementează strict acest domeniu, urmată fiind de legile din 1929 și 1937 care se numesc legi miniere, dar care se referă exclusiv la petrol⁶.

Trebuie menționat că până la apariția capitalurilor străine, țăranii erau cei care exploatau țițeiul, dar după 1860 a început să fie nevoie de un capital mai mare pentru exploatarea resurselor petrolifere, astfel apar diverse societăți străine în spațiul românesc. Capitalurile străine ajută la dezvoltarea acestei ramuri a economiei începând cu mijlocul secolului al XIX-lea și până în secolul al XX-lea. Prima societate cu capital străin din Muntenia a fost înființată în anul 1864 de către britanicul Jackson Brown și s-a numit *Valachian Petroleum Co. Ltd*⁷.

În 1895 apare o Lege a minelor prin care terenurile statului erau concesionate pe o durată de 4 ani cu o redevență de 4% către stat din venitul net⁸. Patru ani mai târziu, un regulament impune ca redevența să fie de 8-14% din producția brută⁹. După apariția acestei legi, capitalurile au pătruns în spațiul românesc în două etape. Prima etapă a fost cea dintre 1895 și 1903, când investițiile nu sunt majore, dar apare *Steaua Română*, care avea la origine *Societatea română pentru industrie și comerțul petrolului*, creată cu puțini ani în urmă de un grup de români, ajutați de firma vieneză *Offenheim und Singer*.

Steaua Română avea capital englez, maghiar și austriac¹⁰. Modelul *Stelei Române* a fost urmat și de alte întreprinderi străine, astfel că până la 1903 aveam în

³ Victor Axenciuc, *Evoluția economică a României*, Vol. 1, București, Editura Academiei Române, 1992, p. 261.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Gh. Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, București, Editura Enciclopedică, 1998, p. 41.

⁶ *Ibidem*, p. 42.

⁷ Gheorghe Buzatu, *România și trusturile petroliere internaționale*, Iași, Editura Junimea, 1981, p. 33.

⁸ A.N.R., Fond *Senat*, dosar 170, f. 17.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Gheorghe Buzatu, *România și trusturile petroliere internaționale*, Iași, Editura Junimea, 1981, p. 34.

spațiul românesc 2 firme austro-ungare, 6 olandeze, 4 britanice, 2 belgiene, una franceză și 12 românești¹¹. Cea de-a doua etapă a pătrunderii capitalurilor străine în țară a fost între 1903-1916 și se caracteriza prin capitaluri mult mai mari care au fost investite.

În această perioadă *Deutsche Bank* a preluat controlul asupra *Stelei Române*. Din 1904 apar societatea *Româno-Americană* ce aparținea trustului *Standard Oil*, între 1904-1905, *Aquila franco-română* și *Colombia* ce aparțineau de *Rotschild*, iar germanii prin *Disconto Gesellschaft* dețineau în România societatea *Concordia* încă din 1907, iar trustul britanic *Royal Dutch-Shell* deținea *Astra Română* începând cu anul 1910.

Având în vedere mărirea influenței trusturilor internaționale, în România se încerca limitarea puterii acestora prin legile din 1906 și 1909. Legea din 1906 ce i-a aparținut lui I. Lahovary, stabilea conservarea unei părți din terenurile petrolifere statului ca rezervă pentru viitor și stabilea evitarea monopolului terenurilor, încercând în acest fel să conserve pentru stat toate mijloacele de transport. Sub această lege nu s-au dat concesiuni¹². Legea din aprilie 1909 a lui A. Djuvara încerca să evite monopolizarea de către o singură persoană a terenurilor petrolifere și stabilea alcătuirea de rezerve din loturile menite a fi concesionate; de asemenea, încerca să stimuleze capitalul spre exploatarea petrolului¹³.

Dar până a se ajunge la stadiul în care România reușește să investească vizibil în industria petrolieră națională, această ramură economică suferă modificări în timpul Primului Război Mondial, iar apoi prezintă un real interes pentru învingători în timpul Conferinței de Pace de la Paris. Germanii, în timpul ocupației asupra României au reușit să repună din 1917 în funcțiune sondele de țiței ce au fost distruse în 1916, ca urmare a hotărârii retragerii în Moldova, scopul distrugerii fiind de a nu se oferi resurse inamicului. De ocupația germană asupra teritoriului românesc au profitat și trusturile germane care asemeni forței militare urmăreau să obțină o cantitate mare de combustibil pentru a putea continua războiul împotriva Antantei. Germanii au reușit să redeschidă *Steaua Română*, *Standard* și *Vega*. Dar războiul terminându-se cu înfrângerea Puterilor Centrale, germanii și-au pierdut posesiunile antebelice. Locul capitalului german și austro-ungar a fost preluat de cel anglo-olandez.

Relațiile economice anglo-române au avut de suferit în perioada Marelui Război care a consumat resurse financiare și materiale supunând țările beligerante la numeroase costuri. Interesul britanic pentru România în perioada Marelui Război a fost determinat și de nevoile războiului. Se considera că militar armata română era mediocră, dar producția de cereale și potențialul petrolifer erau

¹¹ *Ibidem*. pp. 34-35.

¹² A.N.R., Fond *Senat*, dosar 170, f. 17.

¹³ *Ibidem*.

însemnate, nedorindu-se accesul Germaniei la aceste resurse¹⁴.

În perioada războiului, Anglia declara că locul României era alături de Antanta, iar la începutul lui 1919 i se transmitea lui Ion I. C. Brătianu că simpatia britanică față de România nu a scăzut¹⁵, fără însă ca Anglia să își asume responsabilități politice în răsăritul Europei, fiind interesată de România prin prisma exploatărilor petroliere. După cum spunea Lordul Palmerston: Anglia „nu are prieteni permanenți, ci numai interese permanente”¹⁶.

La Conferința de Pace de la Paris s-au dezbătut și problemele economice. Francezii, englezii și americanii și-au arătat interesul pentru societățile petroliere inamice, cu atât mai mult cu cât germanii și aliații lor nu au luat parte la aceste discuții. Lucrările Conferinței de Pace au fost marcate de disensiunile dintre Franța și Marea Britanie, precum și de discriminarea făcută prin împărțirea în state cu interese limitate: țările mici și mijlocii ale Antantei și state cu interese generale: Marile Puteri învingătoare: Franța, Marea Britanie, S.U.A. Dorițele Marii Britanii și ale României erau divergente: în timp ce Marea Britanie urmărea să obțină avantaje economice, România urmărea să-i fie recunoscute pagubele de război, să creeze alianțe ce puteau contribui la menținerea integrității teritoriale și să obțină drepturi egale cu ale altor țări.

În timpul derulării Conferinței de Pace de la Paris, delegația română a primit diverse oferte referitoare la petrol, Marea Britanie înaintând oferte cabinetului român în vederea unei cooperări în industria petrolieră cu scopul refacerii economiei naționale românești¹⁷. Iar în lunile martie-aprilie 1919 s-a încheiat acordul anglo-francez, anterior celui de la San Remo prin care cele două țări reglementau cooperarea în zonele petrolifere precum cele din România, Asia Mică, coloniile britanice, protectoratele franceze, teritoriile ruse și Galiția¹⁸. În cazul României, acordul prevedea ca englezii și francezii să acapareze posesiunile petrolifere ale inamicilor și să coopereze în cazul obținerii de posesiuni de la guvernul român, în orice caz, francezii și englezii își trasau propriile poziții conform principiului de fifty-fifty¹⁹. Se poate lua în calcul un acord franco-britanico-român pentru petrol în urma discuțiilor de la Conferință, ținute în culise și în urma conversațiilor de la București²⁰. Acest acord s-a materializat în iulie

¹⁴ Valentin-Ioan Fucșan, *Albionul în căutare de aliați 1914-1918*, București, Editura Militară, 2014, p. 155.

¹⁵ Viorica Moisuc, *România și Conferința de Pace de la Paris (1918-1920)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1983, p. 311.

¹⁶ Emilian I. Bold, *Diplomația de Conferințe*, Iași, Editura Junimea, 1991, p. 32.

¹⁷ *Ibidem*, p. 124.

¹⁸ *Ibidem*, p. 127.

¹⁹ Gh. Buzatu, *România și trusturile petroliere internaționale până la 1929*, Iași, Editura Junimea, 1981, p. 119.

²⁰ *Ibidem*, p. 128.

1919, dar o lună mai târziu a fost întrerupt din cauza Washingtonului, care considera că România trebuia să-și plătească datoriile către americani înainte de a-și lua astfel de angajamente. Statele Unite doreau să obțină concesiuni petrolifere în spațiul românesc și să înlăture posibilitatea unui acord anglo-franco-român, lucru reușit. Dar reprezentanții britanici la București primesc instrucțiuni să continue tratativele cu România începute la Paris pentru dezvoltarea industriei petrolifere²¹. Se adaugă propunerea englezilor din 1920 în vederea înființării unei societăți cu un capital de un miliard de lei, aceștia dorind să acapareze alte teritorii petrolifere. Ca reacție la propunerea britanicilor din 1920 vine propunerea de alianță între un grup belgian și unul francez din 1922, ce avea drept scop obținerea de terenuri petrolifere din România în detrimentul Marii Britanii²². Aceste alianțe nu au avut efect deoarece capitalul englez devine dominant după război prin *Royal Dutch*, alături de capitalul american reprezentat de *Standard Oil*²³.

Între 1919-1922 pătrunderea capitalului englez în industria petrolieră din România s-a realizat prin acapararea capitalului german, dar și prin subordonarea organizației *Steaua română* care era cea mai mare întreprindere²⁴. Acest fapt a fost favorizat și de opinia unor oameni politici și economiști români, printre care Take Ionescu și Virgil Madgearu, care considerau că relațiile cu Anglia trebuie să ocupe un loc important pentru statul român²⁵.

Contrar intereselor Marilor Puteri, clasa politică românească a încercat refacerea economiei naționale fără a ține cont de interesele străine.

PNL, partidul de guvernare în acea perioadă, a încercat să restrângă influența capitalurilor/monopolurilor străine, nemulțumind Marile Puteri. Privitor la acțiunile acestui partid, Rattigan, ministrul britanic la București, îi spunea într-o scrisoare Lordului Curzon să lase lucrurile cum sunt până la ieșirea de pe scenă a liberalilor²⁶. Adversarii formulei „prin noi înșine” erau de acord că în domeniul petrolului trebuie investit capital românesc, dar și străin. După promulgarea Constituției din 1923, Legea minelor a fost amânată pentru a nu irita cancelariile occidentale²⁷. Chiar și zvonurile despre un proiect al legii minelor a avut drept rezultat o reacție virulentă din partea presei internaționale. Astfel ziarele din Anglia

²¹ Valeriu Florin Dobrinescu, *România și sistemul tratatelor de Pace de la Paris, 1919-1923*, Iași, Institutul European, 1993, p. 104.

²² Costin Murgescu, N.N.Constantinescu, *Contribuții la istoria capitalului străin în România*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1960, p. 64.

²³ A.M.A.E., Fond 71/ 1920-1944, *Dosare speciale*, vol. 63, f. 423.

²⁴ Costin Murgescu, N.N.Constantinescu, *op.cit.*, p. 71.

²⁵ Marusia Cîrstea, *Relațiile economice româno-britanice (1919-1939 Studii și documente)*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2013, p. 57.

²⁶ Valeriu Florin Dobrinescu, *op.cit.*, p. 107.

²⁷ Adevărul, 16.05.1924, p. 1.

au fost dure la adresa acestui proiect²⁸.

Legea minelor nu era pe placul societăților petroliere străine ce au încercat să facă tot posibilul pentru a o schimba, fiind văzută de către englezi ca o piedică în calea colaborării economice cu România²⁹. Toată presa engleză era defavorabilă Legii minelor, de la cea cotidiană la cea periodică. „The Economist” considera că legea alungă capitalurile străine, dar și că permitea ministerului de Industrie să intervină în mediul privat. Ziarul publică discursul lui Shell referitor la efectele unei legi a minelor: „Dacă legea proiectată va intra în vigoare, e greu de văzut ce atracții va mai prezenta România pentru investițiunile capitalului străin”³⁰. Unul din articolele supărătoare din Legea minelor era articolul 33, care spunea că 2/3 dintre membrii Consiliului de administrație, dar și ai Comitetului de direcțiune, precum și președintele să fie români. Liberalii susțineau că acest articol nu va influența negativ existența societăților, deoarece multe societăți cu capital străin au cetățeni români în Consiliu și în Comitet³¹. Un alt punct nevralgic al legii minelor era reprezentat de termenul de 10 ani pentru naționalizare, dar termenul nu era văzut de români ca aducând prejudicii capitalului străin³². Chiar Titulescu îi spunea primului-ministru britanic că România are o politică externă conservatoare, dar în politica internă încearcă să experimenteze anumite idei inovatoare, precum naționalizarea subsolului, etc.³³ Legea minieră a afectat economic România care nu a reușit să obțină un împrumut pe piața internațională. Se credea că refuzul oferirii unui împrumut o să ducă la abrogarea legii, mai mult, S.U.A. cereau României să-și plătească datoriile de război, ceea ce punea țară în dificultate financiară³⁴.

În urma intervenției trusturilor internaționale, în special a *Royal-Dutch-Shell*, Legea minelor din 1924 a fost modificată de guvernul lui Iuliu Maniu, iar în 1929 a fost desființat programul legat de subsolul minier realizat de către liberali în 1924. Deși legea minelor a fost abolită în 1929, încurajase investițiile autohtone, iar rezultatele începuseră să fie vizibile. Astfel, în 1925, 107 din 169 de întreprinderi aveau capital străin, capitalul român având 1,8% din producție³⁵. Capitalul românesc va crește la 8,8% în 1929, iar în apropierea celui de-al Doilea Război Mondial ajunge la 26,16%³⁶.

²⁸ *Ibidem*, 10. 07. 1924.

²⁹ Adevărul, 31.05.1924, p. 2.

³⁰ *Ibidem*, 04.07.1924, p. 1.

³¹ A.M.A.E., Fond 71/1920-1944, *Dosare speciale*, vol. 63, f. 166.

³² *Ibidem*.

³³ A.M.A.E., Fond 71/ *Anglia*, vol. 39, f. 69.

³⁴ A.M.A.E., Fond 71/ 1920-1944, *Dosare speciale*, vol. 63, f. 423.

³⁵ *Ibidem*, f. 491.

³⁶ Gheorghe Calcan, „Aspects of romanian petroleum industry in the inter-war” period în *Annual of the University of mining and geology St. Ivan Rilsky*, vol. 48, part. 4, Humanitarian sciences and Economics, 2005, p. 38.

Relațiile României cu Marea Britanie au fost marcate de interesele economice britanice. Statul român a realizat că Marea Britanie, ca și celelalte mari puteri economice, încearcă acapararea petrolului și a terenurilor petrolifere românești pentru propriul folos. Acest fapt devine evident la Conferința de la San Remo din 1920, când Franța și Anglia s-au oferit să conlucreze în ceea ce privește interesele cetățenilor lor pentru terenurile din România, iar S.U.A. cereau ca România să respecte politica porților deschise³⁷.

³⁷ A.M.A.E., Fond 71/ 1920-1944, *Dosare speciale*, vol. 63, f. 423.